

Kako ocenjujemo akutni bol

Maja Šoštarič Medical faculty, University of Ljubljana University Medical Centre Ljubljana BANJA LUKA, TUZLA 28.-29.11.2019

Univerza *v Ljubljani*

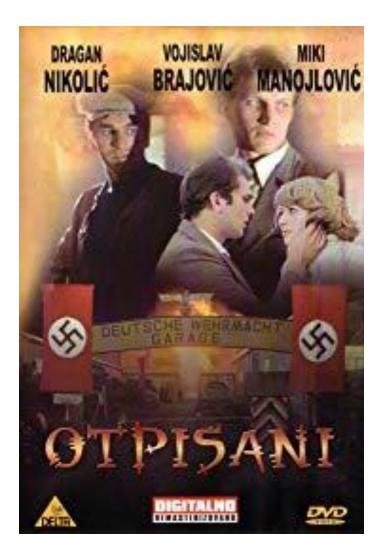
Project number: 585927-EPP-1-2017-1-RS-EPPKA2-CBHE-JP (2017 – 3109 / 001 – 001)

"This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein"

Project number: 585927-EPP-1-2017-1-RS-EPPKA2-CBHE-JP (2017 – 3109 / 001 – 001)

"This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein"

HIGHER EDUCATION PAIN MEDICINE PROJECT
Strengthening Capacities for Higher Education of Pain Medicine in Western Balkan countries – HEPMP

Šta je bol?

 Bol je neprijatan osećaj povezan s stvarnim ili potencijalnim oštećenjem i povredom tkiva.

International Association for the Study of Pain, 1979

Akutni bol

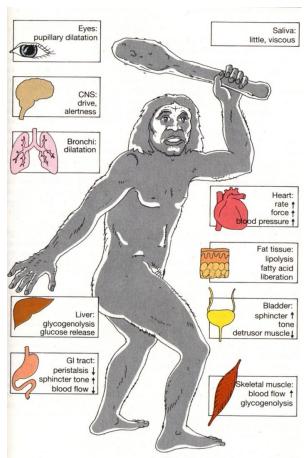
- Najčešći oblici
- Postraumatski bol
- Postoperativni bol
- Porođajni bol
- Bol uzrokovan s akutnim internističnim obolenjem

Akutni pooperativni bol

- Predstavlja največji strah bolesnika kod operacije
- Kod 50% bolesnika po operaciji bol nije zadovoljivo ublažen
  - 71% bolesnika oseća srednje do jaku bol
  - 75% bolesnika misli da je bol po operaciji nužna pojava

Aplebaum JL. Anaest Analg 2013

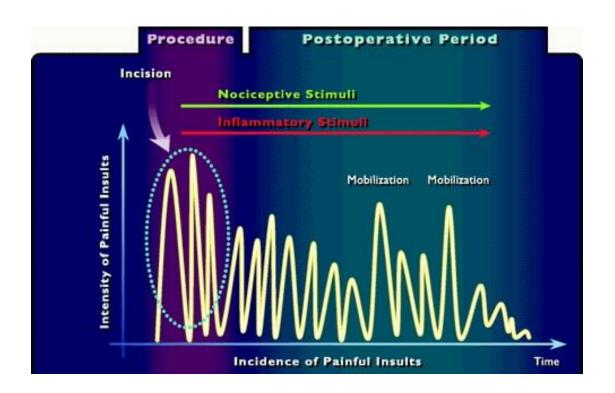
Bol 5. vitalni znak

- 1. Temperatura
- 2. Krvni pritisak
- 3. Puls
- 4. Frekvencija disanja
- 5. Bol

American Pain Society, 1998

Uzroci pooperativng bola

Štetne posledice bola

- Tahikardija
- Hipertenzija
- Neodgovarajuća ravnoteža izmedju dostave i potrošnje kiseonika u srčanom mišiću
- Hiperkoagulacija
- Smetnje ventilacije
- Usporena rehabilitacija

Zašto ocenjujemo bol?

- Ocenjujemo intenzitet, mesto i trajanje bola
- Da obezbedimo da se bolesnik dobro oseća
- Ocenjujemo efikasnost analgetične terapije
- Smanjujemo strah
- Sprečavamo komplikacije

Kad ocenjujemo bol?

- Poslije operacije u recovery room
- Za veme prijema na odelenje
- Redovno
- 15-30 min posle parenteralne, 60 min posle oralne aplikacije analgetika
- U mirovanju
- Za vreme izvođenja respirtorne in lokomotorne fizioterapije

Kako ocenjujemo bol?

- U razgovoru s bolesnikom
- Posmatranjem promena fizioloških znakova
- Upotreba ljestvica za ocenu bola

Uloga MS kod ocenjivanja bola

- Prepoznavanje APB
- Merenje jačine APB
- Objektivna ocena
- Pravilna in sigurna aplikacija lekova za ublažavanje bola
- Prepoznavanje i sprečavanje nuspojava
- Dokumentiranje

- Nefarmakološki načini ublažavanja bola
- Komunikacija

HIGHER EDUCATION PAIN MEDICINE PROJECT
Strengthening Capacities for Higher Education of Pain Medicine in Western Balkan countries – HEPMP

Ocenjivanje bola po koracima

- A ask: redovno pitaj za bol, ocenjuj bol sistematično
- B believe: veruj bolesniku
- C choose: izaberi odgovarajuću metodu ublažavanja bola u pogledu posebnosti bolesnika in okolnosti
- D deliver: mere trebaju biti pravovremene, logične i koordinirane
- E empower: potstičite bolesnika da sam nadzire promene bola

Faktori koji utiču na doživljavanje bola

- Starost
- Spol
- Kulturna okolica
- Razumevanje bola
- Pažnja, osredotočenost na bol

- Zabrinutost
- Umor
- Prošla iskustva
- Unutrašnja kontrola

Osećaj bola

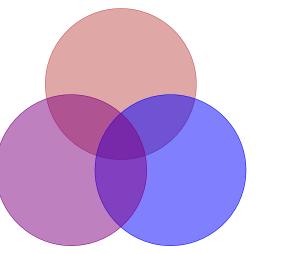
- Vanjski izgled, držanje
- Načini pokreta, govora
- Reči koje bolesnik upotrebljava, izražavanje
- Mimika, stenjanje
- Držanje za deo tela koji boli
- Otklanjanje saradnje
- Zatvaranje u sebe

Sva bolna ponašanja su istinita

Bolesnikovi odgovori na bol

Verbalnii odgovor

Fiziolološki odgovor Odgovor ponašanja

fiziološki odgovor: promene vitalnih znakova, zenice se razšire, koža je bleda in znojna, poveća se potreba tela za kiseonikom

verbalni odgovor: promena tona in jačine glasa, brzine govora, upotraba poštapalica

Odgovor ponašanja: znači neverbalno izražavanje, bolesnik se povuče, je bez reči, češka i stiska povređeni deo tela, promeni mimiku lica

Metode ocenjivanja bola

- Objektivno ocenjivanje od strane druge osebe koje temelji na patologiji, traumi i karakteristikama povezanih sa bolom
- Subjektivno ocenjivanje bola koje temelji na iskustvima svakog pojedinca

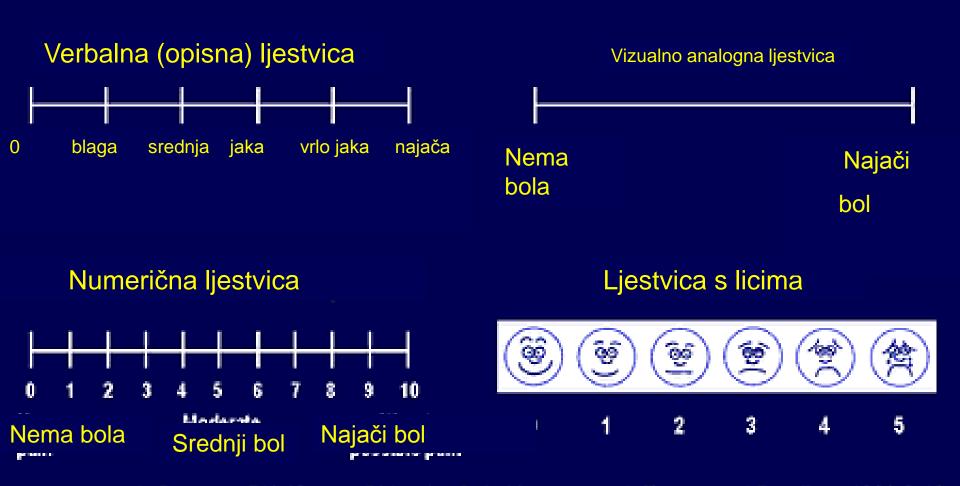

Ocenjivanja jačine APB

- Jednostavne jednodimenzionalne ljestvice:
  - za ocenjivanje jačine bola
  - za ocenjivanje efikasnosti ublaživanja bola
  - Pomoću njih bol načinimo vidnim

MERENJE BOLA

- Portenoy RK, Kanner RM, eds. Pain Management: Theory and Practice. 1996:8-10.
   Wong DL. Waley and Wong's Essentials of Pediatric Nursing 5th ed. 1997:1215-1216.
  - 3. McCaffery M, Pasero C. Pain: Clinical Manual. Mosby, Inc. 1999:16.

Kritične grupe bolesnika

- Deca
- Stari
- Bolesnici koji ne mogu verbalno komunicirati
- Bolesnici sa kognitivnim smetnjama
- Sedirani bolesnici
- Intubirani bolesnici

Bihevioralni i fiziološki znaci APB

- Izraz lica (grimase, mrk pogled, stiskanje zuba, stiskanje kapaka in usana, boranje čela, suzenje...)
- Vokalizacija (ječanje, stenjanje, uzdahivanje, plač, vrištanje)
- Govor tela (motorički nemir, dodirivanje bolnog predela tela, refleks povlačenja, zadržavanje u određenom položaju tela)
- Česti fiziološki znaci bola su: povišen ili snižen krvni pritisak, povišena ili smanjena frkvenca otkucaja srca, povišena ili smanjena frekvenca disanja, raširene zenice, bledilo ili crvenilo lica, znojenje, slabost

Fiziološke lestvice ponašanja

- Lestvica NIPS (za novorođenčad i dojenčad do jedne godine)
- FLACC lestvica (za decu od 2. meseca do 7. godine)
- Lestvica LICA Wong-Bakerjeva lestvica (od treće godine nadalje)
- Lestvica neverbalnih znakov bola (CNPI Checklist of Nonverbal Pain)
- Lestvica PAINAD (Pain Assessment in Advanced Dementia Scale)
- Lestvica CPOT (Critical Care Pain Observation Tool)

NIPS (Neonatal Infant Pain Score) score

	verbal Pain Sca	
Neonatal	Infant Pain Sco	re (NIPS
Parameter	Finding	Points
facial expression	relaxed	0
	grimace	1
cry	no cry	0
	whimper	1
	vigorous crying	2
breathing patterns	relaxed	0
	change in breathing	1
arms	restrained	0

Lestvica NIPS

- Ocena šest oblika odazova na bol: mimika lica, plač, pokreti ruku i nogu, frekvencija disanja, stanje budnosti
- Unutar svake kategorije postoje 2 ili tri stepena
- Svako stanje je bodovano s 0 ili 1 bodom, samo kod plača su moguća dva boda
- Ukupni rezultat svih kategorija može biti u rasponu od 0 do 7 bodova
- KATEGORIJE OCENE NIPS:
- 0–2: odsutnost bola
- 3–4: blag odnosno umeren bol
- 4–7: jak bol

10, FLACC = Face, Leg, Activity, Cry, Consolability

DV VD

Strengthening Capaciti

aciti	Category		Scoring		PMP
		0	1	2	
	Face	No particular expression or smile	Occasional grimace or frown, withdrawn, disinterested	Frequent to constant quivering chin, clenched jaw	
	Legs	Normal position or relaxed	Uneasy, restless, tense	Kicking or legs drawn up	
F	Activity	Lying quietly, normal position, moves easily	Squirming, shifting back and forth, tense	Arched, rigid or jerking	lability)
	Cry	No cry (awake or asleep)	Moans or whimpers; occasional complaint	Crying steadily, screams or sobs, frequent complaints	
	Consolability	Content, relaxed	Reassured by occasional touching, hugging or being talked to; distractable	Difficult to console	

FLACC lestvica

- Za decu od druge do sedme godine starosti
- Posmatranje dečijeg lica, nogu, aktivnosti plača i odgovora na tešenje
- Svako stanje se oceni sa 0-2 boda
- Ukupni rezultat svih kategorija može imati raspon od 0 do 10
- KATEGORIJE OCENE FLACC:
- 0: nema bola
- 1-3: blag bol
- 4-6: srednje jak bol
- 7-10: jak bol

Lestvica neverbalnih znakova bola (CNPI – Checklist of Nonverbal Pain)

CHECKLIST OF NONVERBAL PAIN INDICATORS (	CHECKLIST OF NONVERBAL PAIN INDICATORS (CNPI)					
Behavior	Movement	At Rest				
1. Vocal complaints: nonverbal						
Sighs, gasps, moans, groans, cries						
 Facial grimaces/winces Furrowed brow, narrowed eyes, clenched teeth, tightened lips, jaw drop, distorted expressions 						
Bracing Clutching or holding onto furniture, equipment or affected area during movement						
 Restlessness Constant or intermittent shifting of position, rocking, intermittent or constant hand motions, inability to keep still 						
5. Rubbing Massaging affected area						
6. Vocal complaints: verbal Words expressing discomfort or pain, e.g. "ouch," "that hurts"; cursing during movement; exclamations of protest, e.g. "stop," "that's enough"						
Subtotal Scores						
Total Score						

Strength

Pain Assessment IN Advanced Dementia PAINAD

	0	1	2	Score
Breathing Independent of vocalization	Normal	Occasional labored breathing. Short period of hyperventilation hyperventilation Noisy labored breathing. Long period of hyperventilation. Cheyne-stokes respirations		
Negative Vocalization	None	Occasional moan or groan. Low level speech with a negative or disapproving quality	Repeated troubled calling out. Loud moaning or groaning. Crying	
Facial expression	Smiling, or inexpressive	Sad. Frightened. Frown	Facial grimacing	
Body Language	Relaxed	Tense. Distressed pacing. Fidgeting	Rigid. Fists clenched, Knees pulled up. Pulling or pushing away. Striking out	
Consolability	No need to console	Distracted or reassured by voice or touch	Unable to console, distract or reassure	
:	I	I.		TOTAL

This material prepared by the Geriatric Research Education Clinical Center, is provided by the Iowa Foundation for Medical Care, the Medicare Quality Improvement Organization for Iowa, was prepared by MetaStar, under contract with the Centers for Medicare & Medicaid Services (CMS), an agency of the U.S. Department of Health and Human Services. The contents presented do not necessarily reflect CMS policy.

PAINAD lestvica (Pain Assessment in Advanced Dementia Scale)

- Za odrasle bolesnike s kognitivnim, bihevioralnim ili komunikacijskim smetnjama, za bolenike sa uznapredovalom demencijom
- Spisak pet znakova ponašanja koje susrećemo kod bolesnika koji osećaju bol (disanje, neverbalni zvuci, izraz lica, govor telesa, utešljivost)
- Bolesnika je potrebno posmatrati najmanje 5 minuta prije nego donesemo ocenu bola
- Sa zbrajanjem broja prisutnih znakova dobijemo numeričku ocenu bola. Ukupna ocena je od 0 do 10.
- KATEGORIJE OCENE PAINAD:
- 1-3: blag bol
- 4-6: umeren bol
- 7-10: jak bol

	Indicator	Score		Description		375	Co-funded by the Erasmus+ Programme
	Facial expression	Relaxed, neutral	0	No muscle tension observed		1944	of the European Union
Strengthening	Experient belds	Tense	1	Presence of frowning, brow lowering, orbit tightening and levator contraction or any other change (e.g. opening eyes or tearing during nociceptive procedures)	s - HEPMP		
		Grimacing	2	All previous facial movements plus eyelid tightly closed (the patient may present with mouth open or biting the endotracheal tube)			
	Caroline Arbour, RN, B.Sc., PhD(student) School of Nursing, McGill University						
	Body movements	Absence of movements or normal position	0	Does not move at all (doesn't necessarily mean absence of pain) or normal position (movements not aimed toward the pain site or not made for the purpose of protection)			
Cr		Protection	1	Slow, cautious movements, touching or rubbing the pain site, seeking attention through movements	OI		
		Restlessness/Agitation	2	Pulling tube, attempting to sit up, moving limbs/thrashing, not following commands, striking at staff, trying to climb out of bed			
	Compliance with the ventilator (intubated patients)	Tolerating ventilator or movement	0	Alarms not activated, easy ventilation			
		Coughing but tolerating	1	Coughing, alarms may be activated but stop spontaneously			
	OR	Fighting ventilator	2	Asynchrony: blocking ventilation, alarms frequently activated			
	Vocalization (extubated patients)	Talking in normal tone or no sound	0	Talking in normal tone or no sound			
		Sighing, moaning	1	Sighing, moaning			
		Crying out, sobbing	2	Crying out, sobbing			
	Muscle tension	Relaxed	0	No resistance to passive movements			
	Evaluation by passive flexion and extension of upper limbs when patient	Tense, rigid	1	Resistance to passive movements			
	is at rest or evaluation when patient is being turned	Very tense or rigid	2	Strong resistance to passive movements or incapacity to complete them			
	TOTAL	_	_/8		001 – 001)		
This project has been				n. This publication reflects the views o ay be made of the information contains		and the (	Commission cannot

Uputstva za upotrebu CPOT

- Pacienta je potrebno posmatrati najmanje 1 minutu prije postavljanja ocene
- Pacijenta ocenjujemo za vreme izvođenja postupaka; ocenjujemo promene u ponašanju u vezi sa bolom
- Pacijenta ocenjujemo pre in posle aplikacije analgetika i tako ustanovimo efikasnost terapije
- Pacijenta ocenimo tri puta: u mirovanju, za vreme bolnog podražaja i 20 minuta po njemu
- Uvažavamo opažanja koja dostižu najvišu ocenu
- Ocenjujemo sve indikatore bola. Na kraju ocenimo napetost mišića jer promene položaja ruku (dok izvodimo pasivnu fleksiju in ekstenziju) mogu uzrokovati i promenu ponašanja bolesnika

Preporuke za klinički pristup oceni i prepoznavanju bola

Standardi za sprečavanje i lečenje bola:

- interdisciplinarni pristup lečenja bola
- individualiziran pristup za svakog bolesnika
- bolesnika ispituj o boli uvek na isti način, bol ocenjuj sistematično
- veruj bolesniku in rodbini kad govore o bolu i kako ga bolesnik ublažava
- izaberi za bolesnika, porodicu i okolicu najodgovarajući način nadzora nad bolom
- postupke izvodi pravovremeno na logičen in koordiniran način
- ohrabruj bolesnika i porodicu i omogući im da u najvećoj mogućoj meri nadziru bol (JCAHO, 2001).
- Predoperativna edukacija

Edukacija

- Bolesnika, porodice
- Mogućnost ublažavanja pooperativnog bola
- Rezultat operativneg lečenja
- Pooperativna rehabilitacija

Egber LD, N Eng J Med 1964. Watt-Watson J, Can J Nurs Res 2000. Diby M, J Crit Care 2008

Uticaj edukacije i optimizma na bol in komplikacije

- Evaluacija psihološkog stanja prije operacije
- Informiranost o operativnim postupcima

Model	В	SE	β	CI 95%	р
EMOTIVNI BOL					
Prilagođeno na starost in spol	-0,097	0,043	-0,162	-0,182 do -0,012	0,025
Potpuno prilagođeno	-0,064	0,047	-0,106	-0,156 do -0,029	0,178
INTENZITET BOLA					
Prilagođeno na starost in spol	-0,111	0,045	-0,177	-0,199 do -0,023	0,014
Potpuno prilagođeno	-0,100	0,049	-0,150	-0,196 do -0,004	0,042
KLINIČKI SIMPTOMI					
Prilagođeno na starost in spol	-0,368	0,117	-0,222	-0,598 do -0,138	0,002
Potpuno prilagođeno	-0,287	0,127	-0,173	-0,537 do -0,036	0,025

Ronaldson A, J Psychosom Res 2014